

INNEHÅLL

I	INTRODUKTION	11
2	ALLMÄNT OM PROJEKT INOM BYGG-, ANLÄGGNINGS- OCH INSTALLATIONSBRANSCHEN	13
2.1	Projekttroller	13
2.2	Intressenter	14
	2.2.1 <i>Projektets intressenter</i>	14
2.3	Aktörer	19
	2.3.1 <i>Intresseföreningar i branschen</i>	19
2.4	Upphandling av tjänster, entreprenader och material	20
	2.4.1 <i>Upphandlingsformer</i>	20
2.5	Kontrakts-/genomförandeformer	22
	2.5.1 <i>Allmänt</i>	22
	2.5.2 <i>Entreprenadformer</i>	22
	2.5.3 <i>Konsultavtal</i>	25
2.6	Ersättningsformer	26
	2.6.1 <i>Entreprenader</i>	26
	2.6.2 <i>Projektering</i>	27
2.7	Samarbetsformer/Samverkansformer	27
	2.7.1 <i>Allmänt</i>	27
	2.7.1.1 <i>Partnering</i>	28
	2.7.2 <i>BIM, Building Information Models</i>	29
2.8	Projektledningsformer	30
2.9	Kontraktsstödjande hjälpmedel	31
	2.9.1 <i>Entreprenader</i>	31
	2.9.2 <i>Projektering</i>	33
2.10	Myndighetskrav för byggbranschen	33
	2.10.1 <i>Allmänt</i>	33
	2.10.2 <i>Planarbete/detaljplan</i>	37
3	GENERELLT OM PROJEKT	38
3.1	Allmänt	38
	3.1.1 <i>Projektledning</i>	38

3.1.2	<i>Vad är ett projekt?</i>	38
3.1.3	<i>Projektledningsprocessen</i>	41
3.2	Projektflöde	42
3.2.1	<i>Projektflöde vid utförandeentreprenad/general- (GE), och delad entreprenad (DE)</i>	45
3.2.2	<i>Projektflöde vid totalentreprenad (TE) och funktionsentreprenad (FE)</i>	45
3.3	Projektets mål	46
3.3.1	<i>Uppdragsbeskrivning, uppdragsspecifikation</i>	48
3.4	Projektstruktur	52
3.4.1	<i>Skapa projektstruktur med WBS och arbetspaket</i>	52
3.5	Projektets styrning	55
3.5.1	<i>Projektledningsprocesser</i>	55
3.5.2	<i>Strategier, taktik och etik för projektet</i>	56
3.5.3	<i>Styrning</i>	62
3.5.4	<i>Tropiska projekt</i>	63
4	GENERELLA HUVUDPROCESSER	64
4.1	Initieringsprocessen	64
4.1.1	<i>Allmänt</i>	64
4.1.2	<i>Inledande aktiviteter för hela projektet</i>	67
4.1.3	<i>Inledande aktiviteter för projektörer/konsulter</i>	67
4.1.4	<i>Inledande aktiviteter för entreprenörer</i>	68
4.2	Planeringsprocessen	69
4.2.1	<i>Allmänt</i>	69
4.2.2	<i>Planeringsprocesser/kunskapsområden</i>	71
4.3	Producerande processer	82
4.3.1	<i>Allmänt</i>	82
4.3.2	<i>Projektering</i>	82
4.3.2.1	<i>BIM-projektering</i>	83
4.3.3	<i>Produktion</i>	84
4.4	Leveransgodkännandeprocesser	85
4.5	Avslutningsprocessen för projektet	85
5	PROJEKTSKEDEN	87
5.1	Idéskedet/projektets initiering	87
5.2	Förstudie/förslagsskede/programskede/projektets planering	88
5.3	Projekteringsskedet	90

5.3.1	<i>Systemhandling, principritning</i>	91
5.3.2	<i>Bygghandlingsprojektering och framtagning av förfrågningsunderlag vid utförandeentreprenader</i>	94
5.3.3	<i>Framtagning av förfrågningsunderlag och bygghandlingar vid total- och funktionsentreprenader</i>	100
5.4	Produktionsskede, installationsskede	102
5.5	Garantiskede	103
6	KUNSKAPSOMRÅDEN	104
6.1	Myndighetskontakter	104
6.1.1	<i>Bygglov, rivningslov, marklov, lov tillfällig åtgärd och byggnadstillstånd</i>	104
6.1.2	<i>Anmälan om kontrollansvarig enligt PBL, anmälan (bygganmälan), tekniskt samråd och kontrollplan enligt PBL</i>	106
6.1.3	<i>Anläggningsbesiktningar av hissar, tryckkärl, kylanläggningar, belastningsprovningar av elanläggningar o dyl</i>	107
6.1.4	<i>CE-märkning</i>	107
6.1.5	<i>Brandskyddsbeskrivning och brandskyddsdokumentation</i>	109
6.1.6	<i>Slutbevis / Slutbesked</i>	110
6.2	Beslut, samordning och integrering	111
6.2.1	<i>Allmänt</i>	111
6.2.2	<i>Möten</i>	112
6.2.3	<i>Samordning</i>	127
6.2.4	<i>Integration</i>	128
6.3	Omfattning, egenskapsbestämning och gränssnitt	129
6.3.1	<i>Allmänt</i>	129
6.3.2	<i>Egenskapsbeskrivning och projekteringsriktlinjer</i>	130
6.4	Ändringshantering	133
6.4.1	<i>Allmänt</i>	133
6.4.2	<i>Ändringsstyrning</i>	134
6.5	Miljö och arbetsmiljö	136
6.5.1	<i>Allmänt</i>	136
6.5.2	<i>Miljöbegrepp och definitioner</i>	138
6.5.3	<i>Vanliga miljömål</i>	139
6.5.4	<i>Lagar och andra krav</i>	139
6.5.5	<i>Miljöarbete i projekt</i>	142

6.5.6	<i>Miljörisk- och arbetsmiljöhantering av den framtida verksamheten</i>	144
6.5.7	<i>Upprätta miljöplaner och miljökontrollplaner</i>	144
6.5.8	<i>Arbetsmiljöarbete i projekt</i>	148
6.5.9	<i>Arbetsmiljöplan/förhandsanmälan</i>	149
6.5.10	<i>Brandskydd</i>	151
6.6	Kvalitetsstyrning	155
6.6.1	<i>Allmänt</i>	155
6.6.2	<i>Organisation</i>	156
6.6.3	<i>Olika delar av kvalitetsarbetet</i>	157
6.6.4	<i>Kvalitetsprocessen i projekt</i>	158
6.6.5	<i>Praktisk kvalitetskontroll under projekteringen</i>	159
6.6.6	<i>Praktisk kvalitetskontroll under produktionen</i>	160
6.6.7	<i>Validering/compliance</i>	161
6.6.8	<i>Avvikelse rapportering</i>	161
6.6.9	<i>Kvalitetsrevision</i>	162
6.7	Tidsstyrning	165
6.7.1	<i>Allmänt</i>	165
6.7.2	<i>Definitioner av tidplanebegrepp</i>	166
6.7.3	<i>Tidsstyrningsprocessen</i>	167
6.7.4	<i>Upprätta tidplan med kritiska linjer (CPM/Critical Path Method)</i>	170
6.7.5	<i>Resursoptimera</i>	174
6.7.6	<i>Osäkerhetsanalysera</i>	175
6.7.7	<i>Övervaka, agera, omplanera</i>	175
6.7.8	<i>Flowline/platsschema</i>	176
6.8	Kostnadsstyrning	177
6.8.1	<i>Allmänt</i>	177
6.8.2	<i>Kostnadsbedömningar</i>	178
6.8.3	<i>Budgetering</i>	181
6.8.4	<i>Kassaflödesplan/cash flow</i>	183
6.8.5	<i>Kostnadsstyrning</i>	183
6.9	Resurser/organisation	195
6.9.1	<i>Allmänt</i>	195
6.9.2	<i>Personalresurser, organisation</i>	196
6.9.3	<i>Personalrelationer</i>	199
6.9.4	<i>Utrustning och informationssystem</i>	202
6.9.5	<i>Lokaler</i>	202
6.10	Kommunikation/information	203
6.10.1	<i>Allmänt</i>	203

6.10.2	<i>Information om ändringar</i>	204
6.10.3	<i>Informationsutbyte</i>	206
6.10.4	<i>Lägesrapporter</i>	207
6.10.5	<i>Dokumenthantering</i>	208
6.10.6	<i>Arkivering</i>	209
6.11	Risk- och osäkerhetshantering	211
6.11.1	<i>Allmänt</i>	211
6.11.2	<i>Riskuppfattning</i>	213
6.11.3	<i>Riskhanteringsprocessen</i>	213
6.11.4	<i>Projektrisker</i>	215
6.11.5	<i>När gör man riskhanteringen?</i>	216
6.11.6	<i>Praktiskt riskhanteringsarbete</i>	218
6.11.7	<i>Riskidentifiering</i>	220
6.11.8	<i>Riskanalys</i>	225
6.11.9	<i>Prioritering</i>	231
6.11.10	<i>Åtgärdsplanering</i>	234
6.11.11	<i>Riskagerande under genomförandefasen</i>	237
6.11.12	<i>Utvärdering, dokumentation</i>	237
6.12	Anskaffning/inköp och leveranskontroll	238
6.12.1	<i>Allmänt</i>	238
6.12.2	<i>Planera inköpen</i>	238
6.12.3	<i>Leverans-, entreprenadform</i>	240
6.12.4	<i>Förhandling</i>	245
6.12.5	<i>Förfrågningshandlingar</i>	247
6.12.6	<i>Upphandling av bygg- och installationsentreprenör/leverantör</i>	249
6.12.7	<i>Upphandling utrustning/inredning</i>	260
6.12.8	<i>Säkerheter</i>	261
6.12.9	<i>Försäkringar</i>	262
6.12.10	<i>Kontraktstyrning av projekteringsfasen</i>	263
6.12.11	<i>Kontraktstyrning av produktionsfasen</i>	264
6.12.12	<i>Förbesiktningar/syn/FAT/kontrollantrappporter</i>	269
6.12.13	<i>Slutrengöring</i>	272
6.12.14	<i>Hävande/tvist</i>	273
6.13	Godkännande av entreprenader och leveranser	274
6.13.1	<i>Bygg- och installationsbesiktningar</i>	275
6.13.2	<i>Provningar, besiktningar, SAT, samordnad provning för utrustning</i>	278
6.13.3	<i>Garantibesiktning</i>	280
6.14	Avslutningsprocessen för projektet	280

7	ORDLISTA, FÖRKLARINGAR OCH FÖRKORTNINGAR	284
	7.1 Förkortningar	284
	7.2 Termer	290
8	VERKTYG	293
	Bilaga 8:1. Projektplan – exempel	294
	Bilaga 8:2. WBS Arbetspaketbeskrivning – mall	300
	Bilaga 8:3. Gropinformationsmall	301
	Bilaga 8:4. Hissinformationsmall	302
	Bilaga 8:5. Dörrmatrismall	303
	Bilaga 8:6. Checklista informationsutbyte inredning/utrustning – mall	304
	Bilaga 8:7. Mall gränsdragningslista utrustning	305
	Bilaga 8:8. Gränsdragningslista	306
	Bilaga 8:9. Kostnadsreglering – mall	309
	Bilaga 8:10. Checklista brandskydd. Teknisk brandskyddsrevision – mall	310
	Bilaga 8:11. Checklista Brandskydd. Teknisk brandskyddsrevision – mall	311
	Bilaga 8:12. Kontrollplan – mall	312
	Bilaga 8:13. Avvikelse rapport – mall	317
	Bilaga 8:14. Revideringslogg – mall	318
	Bilaga 8:15. Riskanalys – mall	319
	Bilaga 8:16. Överenskommelse med huvudentreprenör – exempel	320
	Bilaga 8:17. Checklista inköp utrustning – mall	324
	Bilaga 8:18. Logg över säkerheter för entreprenader – mall	325
9	SÖKORD	326

1 INTRODUKTION

OM TREDJE UTGÅVAN

När bokens första utgåva kom ut för mer än tio år sedan var BIM i sin linda. Digital projektering hade inte fått den styrning som finns idag. Viss text ägnades därför åt samordnad plottning etc. I denna utgåva har Tobias Landberg, Arkitekt SAR/MSA, BREEM AP, bidragit med projektledningsinformation kring BIM-arbete.

Samverkansformen ”Partnering” har utvecklats och blivit populär framför allt framdriven av entreprenörer. Tyvärr används samverkansformen ibland på fel sätt och vid fel typ av projekt. Civ.ing. Patrik Albertson har bidragit med erfarenheter när denna utgåva uppdaterats och kompletterats med text om partnering

Branschen har alltid lockat till oegentligheter och kapitlet om etik har kompletterats.

Myndigheterna styr byggverksamheten med hjälp av lagar, förordningar och regler. Dessa revideras och kompletteras regelbundet. Byggbranschen reviderar också sina hjälpmedel kontinuerligt. Denna upplaga har uppdaterats men kontrollera alltid vilka dokument som gäller när projektet genomförs.

PROJEKTLEDNING

”Att driva projekt är att vilja, men det räcker inte med ett gott humör och djävlaranamma. Man måste ha kunskap och rätt information för att fatta rätt beslut.”

Bygg-, anläggnings- och installationsbranschen har i flera tusen år använt sig av projektformen för att bygga tempel, vägar, broar, hamnar och hus. Inom vår bransch finns det således en enorm projekttradition.

Inom industrin används ordet projekt för många olika företeelser. Ibland beskrivs ett linjearbete felaktigt som ett projekt. Produktion och linjearbete utförs enligt rutiner och instruktioner. Projekt styrs med processer.

I mitten av 1900-talet medförde rymdflygningar, tekniskt avancerade vapensystem och datorindustrin att andra branscher började driva stora och komplicerade projekt. Datorernas intåg medförde också stora möjligheter att hantera

mängder av data på ett lätt och användbart sätt. Nya verktyg och metoder för att lyckas med komplicerade projekt togs fram, framför allt av NASA och den amerikanska militären.

”Projektledarskap är ett yrke som kräver specifika kunskaper och färdigheter.”

Beställare började kräva någon form av kunskapsbas för projektledare som skulle få driva ett komplicerat projekt. Idag finns två stora internationella certifieringsinstitut som certifierar projektledare, PMI och IPMA. I Sverige har Projektforum (Swedish Project Management Society) valt att certifiera enligt IPMA:s (International Project Management Associations) regler.

Behovet av professionellt genomförd projektledning har också resulterat i att man tagit fram ISO 21500 ”Vägledning för projektledning”. I denna och PMBOK® har man specificerat ett antal processer och kunskapsområden som

bör ingå i projektarbetet för att man ska ha en rättvis chans att lyckas med sitt projekt.

Bygg- och anläggningsbranschen har sysslat med projekt alltsedan Farao Zozers tid ca 3 000 år f Kr. Imotep är den förste dokumenterade projektledaren. Han var dessutom arkitekt och byggmästare för den första pyramiden, en trappstenspyramid. Med tusentals år av ackumulerad kunskap undrar man om vi byggare verkligen har något att nytt att lära?

Varför blir så många projekt försenade och överskrider budgeten? Varför får vi fuktskador, mögelproblem och andra kvalitetsproblem? Hur ska vi kunna hantera karteller, oärlighet och användning av icke godkänd personal?

Den ”gamle” dominerande och domderande byggarbetaren med sina stövlar och sin hjälm, i stället för boots och cowboyhatt, liknade i mycket John Wayne. När han såg ett problem gjorde han ett snabbt överslag, tog ett beslut, och sköt ihjäl problemet. Om detta i sin tur skapade nya problem sköt han ner dem också. Alltför ofta medförde detta förseningar, kostnadsökningar och kvalitetsproblem.

Den nya generationens projektmedarbetare med sin datorkunskap och enkel tillgång till en mängd information accepterar inte att arbeta på detta sätt. Idag vill medarbetarna ha meningsfulla arbetsuppgifter. Utan detta brister lätt moralen, utvecklingsändringar blir svåra att genomföra och bra människor söker nya jobb. Det finns och utvecklas kontinuerligt ett stort antal datorprogram som projekthjälpmedel. Baskunskapen om projektledning och projektledarverktyg saknas ofta vilket medför att hjälpmedlen inte används optimalt.

De nya it-verktygen utvecklar våra medarbetare till fantastiska ekvilibrister vid tangentborden, men utan byggmaterialkunskap, byggfysikkunskap och kunskap i hållfasthet och design är de enkla offer för marknadsförare av nya material. Vi måste således ha en riskanalys och kvalitetskontroll som hjälper oss att rita och bygga rätt.

I denna bok beskrivs de processer och kunskapsområden som bör ingå för att man ska lyckas med sina pro-

jekt. Dessutom ingår grundläggande information om olika verktyg och metoder t ex WBS, Earned Value och hur en nätplan med sina glapp fungerar. Vissa delar som t ex avsnitten om ”exempel på möten” och ”kontraktsskrivning” kan användas som idégivare och uppslagsbok.

Exemplen och upplägget i kapitel 6 ”Projektets kunskapsområden” följer ett installationstätt industribyggsprojekt med krav på hygien och sekretess. Materialet kan lätt överföras på anläggningsprojekt. Kunskapsområdena är desamma för alla typer av projekt, men får vid anläggningsprojekt (väg- och järnvägsprojekt) ett lite annorlunda innehåll. I avsnittet ”Möten” finns exempel på vad som ska avhandlas samt förslag på vilka som bör närvara. Dessa delar kan direkt användas som underlag vid upprättande av projekthandböcker för beställare, projektörer eller entreprenörer.

Strukturen, verktygen och metoderna som redovisas i denna bok är generella och kan användas i tillämpliga delar för olika kunder, projektledare, uppdragsledare, arbetschefer och ledande montörer för att styra det egna arbetet.

”Ett gott råd är att anpassa projektledningsarbetet till projektets storlek och komplexitet. Använd huvudprocessen och kontrollera alltid vad som behövs inom varje kunskapsområde.”

Stora delar av boken beskriver generell projektledning. Boken kan därför även användas av projektledare utanför bygg-, anläggnings- och fastighetsbranschen.

”Om man vet VAD och VARFÖR något ska utföras, samt HUR och NÄR det ska göras och VEM som ska utföra det har man kontroll över projektet. Låt hjärtat, hjärnan och djärvhet styra ditt arbete.”

Myndigheterna styr byggverksamheten med hjälp av lagar, förordningar och regler. Byggbranschen reviderar också sina hjälpmedel kontinuerligt. Kontrollera alltid vilka dokument som gäller när projektet genomförs.

Göteborg i februari 2021

Hans Ottosson